

Björn Brorström

EKONOMI FÖR BESLUTSFATTARE

**- DEN FINANSIELLA ANALYSENS UPPGIFT, INNEHÅLL OCH
UTFORMNING**

KFi-rapport

nr 11

Denna rapport är nummer elva i KFi:s rapportserie. Syftet med serien är att sprida resultat från pågående och avslutade forskningsprojekt kring ekonomi och organisation i kommuner och landsting. Föreliggande rapport är en flera inom projektet "Finansiell analys". Detta Projekt syftar till att utveckla modeller för finansiell analys. I föreliggande rapport redovisas ett förslag till en sådan modell. Vidare redovisas resultatet av en mindre empirisk studie där experter inom området "intervjuades" bland annat avseende uppläggning och utformning av en finansiell analys. Författaren till rapporten Björn Brorström är tf professor i förvaltningsekonomi och verksam som koordinator för KFi.

KFi-serien består av följande rapporter.

1. Brorström B., 1988

"Forskning kring kommunal ekonomi och organisation - Några slutsatser och metodmässiga reflektioner"

2. Solli R., 1988

"Ekonomi för dem som gör något - Om ekonomiinformation för verksamhetsansvariga"

3. Johansson S., 1990

"Uppföljning av Kf/Lf-86 - Kommunernas och landstingens budget- och redovisningsmodell"

4. Brorström B., 1990

"Effektivitet - Synsätt, begrepp och modell"

5. Brorström B., 1990

"Redovisning - En idéskrift kring externredovisning, finansiell analys och ekonomistyrning"

6. Jönsson S., 1990

"Stadsdelschefernas förväntningar"

7. Brorström B., 1990

"Mot decentralisering och integrering - process och resultat"

8. Brorström B., 1991

"God ekonomi i kommuner och landsting"

9. Johansson, I-L., Leijon, S., Nilsson, L., Westerlund, B., 1991

"God kommunal organisation"

10. Jansson, L., 1991

"Ekonomrollen i förändring. Ekonomistyrningsfunktionen i kommuner och landsting"

11. Brorström B., 1991

"Ekonomi för beslutsfattare. Den finansiella analysens uppgift, innehåll och utformning"

FÖRORD

Synpunkter på de resonemang som förs i denna rapport har lämnats av många av medarbetarna inom KFi och av ekonomer i kommuner och landsting. Framförallt har Ulla Bengtsson, Kfi och Hans-Olof Lindberg givit konstruktiva synpunkter på vissa av mina utgångspunkter och ställningstaganden. Diskussionerna med Ulla och Hans-Olof har varit värdefulla och gjort innehållet i rapporten tydligare.

Rapporten har författats på uppdrag av referensgruppen i redovisningsfrågor och finansierats av Svenska Kommunförbundet och KOMREV.

Göteborg i november 1991

Björn Brorström

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	sid.
1. INLEDNING	1
1.1 Ny modell	1
Förändringen	1
Krav på redovisningsmodellen	2
1.2 Problem, syfte och tillvägagångssätt	3
2. NÅGRA EXPERTERS SYNPUNKTER PÅ FINANSIELL ANALYS	4
2.1 Inledning	4
2.2 Svaren	4
Likartade bedömningar	4
Soliditetsmålet är viktigt och mer information efterfrågas	5
Avgränsning av redovisningsenheten	6
Innovationer	6
2.3 Kommentarer	7
Tilläggsinformation leder till överbelastning?	7
Redovisningsprinciper	7
Trendbeskrivning och den verbala analysens roll	9
Finansieringsanalysens betydelse	10
3. MODELL OCH METOD FÖR FINANSIELL ANALYS	11
3.1 Utgångspunkter och synsätt	11
3.2 Exempel på finansiell analys - Analys av Ås kommun	14
3.3 Några kommentarer	17
4. AVSLUTANDE REFLEKTIONER	18
REFERENSER	19
BILAGOR	

1 INLEDNING

1.1 Ny modell

Förändringen

En genomgripande förändring och utveckling av budgeteringen och redovisningen i kommuner och landsting har skett under de senaste åren. Övergången från Kapitalredovisningskommittens modell (KRK-56) till Kommunförbundet/Landstingsförbundets nya modell (Kf/Lf-86) har nu genomförts i samtliga landsting och i nästan samtliga kommuner. Kf/Lf-86 har således snabbt vunnit acceptans bland ekonomer och beslutsfattare i kommuner och landsting. En förändring av budget- och redovisningspraxis har kommit till stånd.

Huvudsyftet med den genomförda förändringen är och har varit att etablera en mer användarvänlig modell. De för kommunal redovisning unika och svårförståeliga begreppen (se tex Brorström 1982, Olson 1983 och Bergevärn/Olson 1987) har ersatts med traditionella och allmänt förekommande budget- och redovisningsbegrepp. Dessa begrepp tillämpas inom det privata och statliga redovisningsområdet och förändringen har således inneburit ett närmande till hur redovisningen är uppbyggd och utformad inom andra samhällssektorer. Framförallt har i diskussionerna uppmärksammats och påtalats att den kommunala redovisningen idag har stora likheter med de privata företagens redovisning.

I en uppföljningsstudie som genomfördes våren 1990 gjordes intervjuer med användare av olika slag. Här konstaterades att förändringen uppfattas som positiv. Den kommunala redovisningen anses nu vara mera lättförståelig och mer användbar som beslutsunderlag. Uppföljningen var till sin omfattning tämligen begränsad och urvalet av kommuner var inte representativt för kommunsektorn. Svaren var dock så entydiga att det ändå är rimligt att dra slutsatsen att redovisningen idag är bättre anpassad till den efterfrågan och de krav som finns (för mer läsning se Johansson 1990).

Samtidigt innebär varje modellförändring problem och så även denna gång. KRK-56 uppfattades visserligen som en svårförståelig modell men ändå användes vissa mått baserade på modellen flitigt för att bedöma kommunens eller landstingets finansiella utveckling och ställning. Även om måtten var bristfälliga utgjorde förändringar i dem varningssignaler för beslutsfattarna. När dessa mått försvann (tex överföringsposten och finansieringskapitalet) uppstod ett "vakuum" för många. De gamla invanda tumreglerna gick inte att tillämpa längre. En synpunkt som ibland framförs av ekonomer och beslutsfattare i kommuner och landsting är att man förlorade några år av kontroll och styrning av den finansiella utvecklingen som en följd av modellsiftet. Kommunernas och landstingens ekonomiska situation hade därför varit annorlunda menar man om KRK-56 fortfarande hade gällt. Det finansiella läget hade varit mer välkonsoliderat.

Med anledning av ovanstående påståenden kan man fråga sig om det överhuvudtaget hade varit möjligt att på ett tillfredsställande sätt hantera den mycket besvärande finansiella situation som nu råder om inte läget hade kunnat beskrivas på ett användarvänligt sätt. I ett historiskt perspektiv kommer kanske det genomförda modellskiftet i mitten på 80-talet att framstå som logiskt och följdriktigt utifrån de förändrade finansiella förutsättningar som kommuner och landsting kom att möta under senare delen av 80-talet.

Oberoende av om modellförändringen uppfattas som positiv eller inte så är budget- och redovisningsmodellen en annan idag. Någon återgång till KRK-56 eller radikala förändringar är inte tänkbara. Dessutom gäller ju att den nya modellen har sanktionerats i den nya kommunallagen. Med utgångspunkt från den modell som nu finns, handlar det om att fortsätta utvecklingsarbetet och finna bra modeller och metoder för finansiell analys. Detta arbete har självfallet redan inletts på många håll. Studier av kommuners och landstings årsredovisningar visar att en ständig utveckling sker, men också att kvaliteten på den finansiella analysen varierar starkt. Alla olika former av bidrag till den pågående diskussionen kring hur en god finansiell analys bör utformas och genomföras är därför viktiga. Dessa bidrag kan medverka till att föra utvecklingen framåt.

Krav på redovisningsmodellen

Den modell och de begrepp som används idag för finansiell budgetering och redovisning har som tidigare nämnts stora likheter med de privata företagens begrepp och modell. Icke vinstsyftande redovisningsenheter har således samma typ av modell som vinstsyftande enheter. Det finns emellertid en grundläggande skillnad som är viktig att poängtera. Medan den finansiella redovisningen kan vara tillräcklig för att bedöma och värdera ett vinstsyftande företags verksamhet är den inte det för icke vinstsyftande enheter. För kommuner och landsting gäller att den finansiella redovisningen måste kompletteras med en redovisning av hur man klarat de verksamhetsmässiga uppgifterna. En redovisning av verksamhetens effektivitet är således nödvändig eftersom en totalbedömning inte kan göras utifrån den finansiella redovisningen. För denna rapport gäller emellertid att den verksamhetsmässiga redovisningen och redovisningen av effektivitetsutvecklingen inte behandlas mera utan en fokusering sker fortsättningsvis på den finansiella redovisningen.

Annorlunda krav måste således ställas på redovisningen för icke vinstsyftande redovisningsenheter. När det gäller den finansiella redovisningen är däremot kraven desamma. För båda typerna av redovisningsenheter gäller att den finansiella styrkan måste bevaras, dvs en konsolidering måste ske. Den finansiella redovisningens uppgift kan, oberoende av vilket överordnat syfte redovisningsenheten har, sägas vara att beskriva om och hur konsolideringen sker. Möjligtvis råder den skillnaden att resultatredovisningen för ett enskilt år är av större intresse vid beskrivning av vinstsyftande enheter jämfört med icke-vinstsyftande. Begreppen vinst och förlust har inte alls samma psykologiska betydelse (jfr Greathouse, 1980 och Douglas, 1986) för icke vinstsyftande verksamheter. Istället är det utvecklingen över tiden som är särskilt viktig

att beskriva och följa.

En annan skillnad, som är viktig att poängtera, är att intäkterna är av olika slag. För kommuner och landsting gäller att större delen av intäktssidan är oberoende av marknaden. Denna skillnad, som visar sig i placeringen av skatteintäkter och generella statsbidrag i resultaträkningen, måste man vara klar över för att undvika att felaktiga slutsatser dras.

1.2 Problem, syfte och tillvägagångssätt

Ett väsentligt problem idag för kommuner och landsting är att finna bra metoder för beskrivning och analys av den finansiella situationen. En viktig fråga för forskare inom området är därför att arbeta med en utveckling av modeller och metoder och sprida dessa till ansvariga inom kommuner och landsting för utvärdering och eventuell användning. Det handlar dock inte bara om modell och metodik utan också om synsätt på den finansiella redovisningens uppgift, innehåll och utformning. I denna skrift presenteras en modell för finansiell analys. Syftet med skriften är att beskriva modellen och motivera dess uppbyggnad och utformning. Förhoppningen är att modellen är ett användbart inlägg i diskussionerna kring utvecklingen av formerna för finansiell redovisning.

Underlag till de modeller som redovisas är framförallt egna funderingar och resonemang med kollegor inom Kommunforskning i Västsverige. För att testa och vidga referensramen har också genomförts en mindre enkätstudie. Sju experter på finansiell analys och redovisning genomförde en analys och bedömning av ett material som framtagits dels som ett led i utvecklingen av metodiken dels i syfte att pröva vissa idéer. Materialets utformning redovisas i bilaga 1 till föreliggande rapport. En mer ingående beskrivning av materialet finns i Sjögren (1991). Intervjumallen samt förteckning över de intervjuade experterna återfinns i bilaga 2.

Skriften är fortsättningsvis disponerad på följande sätt. I avsnitt två redovisas resultatet av den genomförda enkätstudien. I avsnitt tre presenteras modellen för finansiell analys som alltså delvis baseras på resultatet av enkätstudien. I avsnitt fyra görs några sammanfattande reflektioner.

2 NÅGRA EXPERTERS SYNPUNKTER PÅ FINANSIELL ANALYS

2.1 Inledning

Inom ramen för projektet har som tidigare nämnts ett antal experter på redovisning och finansiell analys och bedömning intervjuats. Syftet med detta var att vidga referensramarna och erhålla nya infallsvinklar på problematiken. De sju experterna erhöll ett underlag i form av en finansiell analys. Med utgångspunkt från underlaget ombads de sju experterna att besvara elva frågor. Frågorna handlade om den finansiella analysen som sådan, men också om innehåll och utformning av en finansiell analys mer generellt. De elva frågorna var följande:

1. Hur bedömer Du kommunens ekonomi?
2. På vad baserar Du din bedömning?
3. Vilken ytterligare information hade varit värdefull för att kunna göra bedömningen?
4. Är det något av den medtagna informationen som Du anser är överflödigt?
5. Vad är god ekonomi? Har den bedömda kommunen god ekonomi?
6. Vilken anser Du vara den viktigaste redovisningsrapporten?
7. Vilken betydelse tillmäter Du balansräkningen?
8. Vad anser Du om utformningen på de presenterade redovisningsrapporterna?
9. Vilka är de väsentligaste nyckeltalen? Motivera.
10. Hur bedömer Du värdet av att i redovisningen konsolidera de kommunala bolagen?
11. Vilka innovationer anser Du vara mest angelägna i syfte att förbättra möjligheterna att göra en relevant bedömning av en kommuns finansiella styrka?

I det följande delavsnittet redovisas samlat svaren på de olika frågeställningarna. Jag har valt att redovisa svaren på frågorna något osystematiskt och inte exakt fråga för fråga. Skälet till detta är att vissa frågeställningar och svar griper in i varandra.

2.2 Svaren

Likartade bedömningar

Man kan först konstatera att de sju experterna gör mycket likartade bedömningar av den analyserade kommunens finansiella situation. Det är en kommun som enligt samtliga sju har en god ekonomi idag, men trenden är oroväckande. Ekonomin håller på att försvagas. En tolkning av att de sju experterna, som ju har samma slags referensram, gör likartade bedömningar är att den finansiella redovisningen är meningsfull information. Det motsatta hade gällt om de sju hade dragit helt olika slutsatser. Då hade det funnits skäl till att verkligen resonera kring den finansiella redovisningens utformning och relevans.

Soliditetsmättet är viktigt och mer information efterfrågas

Det mått som är vanligast förekommande som underlag för bedömning är soliditetsmättet. Mättet, som är ett sammansatt mått, beskriver den samlade effekten av resultatutvecklingen och förändringen av tillgångarnas värde. Det nämns av fyra av experterna. De experter som behandlar soliditeten gör det också tillsammans med något annat ("soliditet och kostnader", "likviditet och soliditet", "soliditet och tillgångsökning", "kostnader och soliditet"). De tre personer som inte nämner soliditeten tar upp följande saker: "eget kapital och investeringar", "kostnadsandelen" samt "resultat och kostnader". Man kan konstatera att det är tämligen vanliga mått och relationer som används.

Efterfrågan på tilläggsinformation är stor. Framförallt handlar det om upplysningar om två saker. Det ena är det framtida investeringsbehovet. Det är nödvändigt att ha kunskap om i vilken situation kommunen befinner sig utbyggnadsmässigt för att kunna göra en adekvat bedömning. Det andra kravet är av samma karaktär. Det handlar om att få en bild av den servicenivå som råder i kommunen. Har man tillgodosett efterfrågan på barnomsorg, bostäder och industrimark? Finns det en överkonsumtion inom något eller några områden? En efterfrågan finns också på jämförelser mellan den studerade kommunen och andra. Information om hur kommunen förhåller sig till riksgenomsnittet hade varit av stort värde påpekar några.

Vad gäller den motsatta frågan menar de flesta att inget i den lämnade informationen är överflödigt. Något enstaka nyckeltal är möjligtvis onödigt. En av de intervjuade skiljer sig emellertid helt från de övriga och är starkt kritisk till den uppsättning kostnadsandelstal som redovisas (se bilaga 1). Denne menar att talen är svårbegripliga. De är dessutom felaktiga då de inte bygger på justerade resultat- och balansräkningar. Intervjupersonen menar att utvecklingen nu inte handlar om att finna nya nyckeltal specifika för kommuner och landsting utan om att renodla den företagsekonomiskt orienterade modellen.

Svaren på frågan om vad god ekonomi är och huruvida den studerade kommunen har en god ekonomi sammanfaller i hög grad med svaren på enkätens första fråga. Kommunen har en god ekonomi men den håller på att försvagas. Några pekar på att man saknar uppgifter för bedömning. Man efterfrågar information om verksamhetens kvalitet och de rådande styrsystemens utformning. En god ekonomi är alltså inte liktydigt med en stark finansiell ställning utan innefattar även andra faktorer.

Av de modeller och nyckeltal som används för att beskriva en kommuns finanser anses balansräkningen och soliditetstalet var mest viktigt. När man tvingas att välja lyfts dessa båda saker fram. Balansräkningen ger information om den finansiella ställningen vilket är nödvändig information om en finansiell bedömning skall göras.

"Det balansräkningen visar ger tillsammans med organisationen grunden för att verksamheten skall fungera. Vilka resurser krävs för att uppfylla verksamhetens syfte. Hur skall kapitalstrukturen se ut för att garantera fortsatt effektiv drift och god handlingsberedskap?"

Soliditeten är betydelsefull eftersom beräkningen av denna baseras på balansräkningen. Soliditeten är ju halva balansräkningen i sammanfattning. Även resultaträkningen tilldelas en stor självständig betydelse. Däremot är det ingen som nämner finansieringsanalysen.

Att göra ett val mellan olika typer av rapporter respektive olika slags nyckeltal är egentligen en konstruerad beslutssituation. Ingen tvingas ju i praktiken att välja. Samtliga av de intervjuade experterna menar också att det fordras ett helhetsperspektiv för att kunna dra riktiga slutsatser. Det är information från resultaträkningen och balansräkningen kompletterad med mått framförallt avseende soliditet och kostnadsutveckling som förmedlar helhetsperspektivet.

Avgränsning av redovisningsenheten

Frågan om hur redovisningsenheten skall avgränsas behandlades också i enkäten. Intervjupersonerna ombads att ta ställning till värdet av att inkludera de kommunala bolagen i den kommunala redovisningen. Med undantag av en person som inte ansåg sig ha tillräckliga erfarenheter av koncernredovisning för att inta en färdig ståndpunkt menade man att det är viktig information. En av de intervjuade formulerade sig på följande sätt:

"Eftersom det förefaller som om alltmer kommunal verksamhet bedrivs i bolagsform är det nödvändigt (att inkludera de kommunala bolagen) för att rätt kunna överblicka verksamheten. Man ser helheten och börjar bedömningen utifrån koncernredovisningen. Det är nödvändigt att se på sammanfattad information om man skall göra rättvisande bedömningar över tiden och mellan kommuner".

En annan av de intervjuade menade att kommunala verksamheter som lika väl kan bedrivas i förvaltningsform som i bolagsform skall inkluderas. Konsekvensen av detta synsätt är att VA-verk och renhållningsverk skall inkluderas medan bostadssektorn bör hållas utanför. Denna drivs sällan i förvaltningsform och den har dessutom en finansiering som är annorlunda och som förrycker bilden av kommunens situation om den inkluderas.

Innovationer

Den sista frågan i enkäten behandlade väsentliga innovationer som bör komma till stånd för att underlätta/möjliggöra en finansiell bedömning. Flera av experterna betonar här vikten av att erhålla redovisningar av trender. En menade att man bör använda A3-papper för att få plats med många år. En annan menade att trendredovisningen och möjligheterna att följa utvecklingen över tiden är av helt avgörande betydelse för att uppnå kontroll. Den grundläggande redovisningsprincipen konsekvens är central och intervjupersonen menade att de ständiga förändringar av principer för värdering som sker är av ondo då detta försvårar och kanske till och med förhindrar analyser av den finansiella utvecklingen och ställningen.

En annan viktig innovation som står i motsatsställning till det ovan redovisade är att tillämpa moderna redovisningsprinciper. Flera av de intervjuade betonar att den anpassning som nu sker av den kommunala redovisningen till principer som gäller inom andra områden är steg i rätt riktning. En mer utvecklad periodisering möjliggör en bättre resultatmätning och medför en redovisning av en mer rättvisande bild av den finansiella situationen. Inom ramen för utvecklad redovisning ligger också frågan om att inkludera de kommunala bolagen i kommunens redovisning. Koncernredovisning betraktas således som en viktig innovation.

2.3 Kommentarer

Tilläggsinformation leder till överbelastning?

En iakttagelse som påpekats tidigare är att de sju experterna gjorde likartade bedömningar av den studerade kommunens finansiella situation. Den finansiella redovisningsmodellen förmedlar alltså information som uppfattas på ett entydigt sätt av personer med samma referensramar. Alla sju gör likartade bedömningar men samtidigt är alla osäkra över sin bedömning och efterfrågar mer information. Enligt principen eller devisen "sju experter kan inte ha fel" gör alla sju en riktig bedömning samtidigt som man anser att det är stora brister i informationen. Frågan är emellertid om inte just detta är fallet i alla situationer när man har att göra med abstrakt och sammanfattad redovisningsinformation. Den uppfattas som otillräcklig av alla som försöker att dra djuplodande slutsatser och av alla som besitter mera kunskaper kring ett specifikt fall.

Något egentligt alternativ till den sammanfattande redovisningsinformationen finns emellertid inte. I alla fall inte om man utgår från resultaten av alla de studier som har visat att det vid ett visst läge uppstår ett överflöd av information för användaren som innebär att användaren fattar sämre beslut (se tex Schroeder 1967, Revsine, 1970 och Snowball, 1980). Ett överflöd av information leder till en överbelastning så trots missnöjet från experterna kanske informationen var väl avvägd.

Redovisningsprinciper

En diskussionsfråga som framkommer i enkätaterialet rör tillämpningen av redovisningsprinciper. Inom offentlig redovisning har tidigare mycket lite diskussion förts kring grundläggande redovisningsprinciper. Några enhetliga internationella rekommendationer föreligger inte men ett utvecklingsarbete pågår. I Sverige har frågan väckts som en konsekvens av modellskiftet och många externredovisningsaktörer har engagerat sig i debatten och hävdar vikten av att kommuner och landsting tillämpar samma principer som de privata företagen. Konkret innebär detta bland annat att förekomsten av periodisering skall öka. En rättvisande bild och en rättvisande resultatmätning åstadkoms först om periodisering sker. De stora diskussionsfrågorna

har varit behandlingen av pensionsskulden och hanteringen av den oredovisade fordran som kommunerna har på staten som en följd av den tvååriga eftersläpningen av utbetalningen av skatt till kommuner och landsting.

Många hävdar således betydelsen av periodisering och även flera av experterna intar den ståndpunkten. Den viktigaste innovationen är bättre redovisning genom tillämpning av moderna redovisningsprinciper. Mot denna uppfattning står synsättet att det är möjligheten att göra jämförelser över tiden som är det viktiga. En periodisering innebär då ingen förändring i sak utan bara att kontinuiteten i redovisningen går förlorad.

Ett sätt att lösa problematiken är att ställa stora krav på omräkning av redovisningsinformationen bakåt i tiden. Det betyder mycket arbete samtidigt som man då ändrar redan justerade och fastställda resultat- och balansräkningar. En annan metodik är att låta det första året i den utvecklingstrend som skall analyseras styra justeringarna. Principiella förändringar "framåt i tiden" beaktas således inte utan återförs till vad som gällt om inte förändringarna hade skett. Detta tillvägagångssätt innebär också att redan fastställda resultat- och balansräkningar förändras, men metodiken är jämfört med det omvända förfarandet tidsbesparande. Problemet är att det blir en åtskillnad mellan underlaget för den finansiella analysen och externredovisningen. Detta bör undvikas och det är därför lämpligt att försöka uppskatta värdena tidigare år. Är detta av något skäl inte möjligt är det bättre att göra justeringar genom att lyfta av konsekvenserna av genomförda principiella förändringar.

Motivet till ovanstående ståndpunkt är att jämförbarheten över tiden inte får gå förlorad. Den verkliga finansiella förändringen måste vara analyserbar och möjligheterna att genomföra analyser får inte försvåras eller kanske till och med förhindras av konsekvenserna av principiella förändringar. En åtskillnad mellan underlaget för den finansiella analysen och externredovisningen kan bli nödvändig. Ett sätt att hantera diskrepansen mellan externredovisning och finansiell analys som i ett sådant fall uppkommer måste lösas. Det kan ske genom att i årsredovisningen även göra en beskrivning av vari skillnaden mellan externredovisningsinformationen och informationsunderlaget för den finansiella analysen består. Här framkommer då hur principiella förändringar och extraordinära poster påverkat situationen.

Ett särskilt problem är här om det sker förändringar av hur redovisningsenheten avgränsas. En övergång till ett koncernperspektiv i externredovisningen innebär inte att beslutsfattandet sker utifrån ett koncerntänkande. Detta kan motivera att den finansiella analysen grundas på den traditionella avgränsningen av redovisningsenheten medan externredovisningen omfattar de kommunala bolagen. Ett sådant förfarande är sannolikt förenligt med de flestas uppfattningar om koncernredovisningens roll. Många har under de senaste åren hävdat vikten av koncernredovisning, men få har använt koncernredovisningen som underlag för analys. I de flesta kommunala årsredovisningar där en koncernredovisning finns med är denna placerad längst bak i handlingen och föranleder ytterst få kommentarer. Det som kommenteras är utvecklingen inom den traditionella redovisningsenheten. En tänkbar utveckling av sättet att betrakta redovisningsenheten är att skilja mellan den avgiftsfinansierade verksamheten och den skattefinansierade. En sådan uppdelning finns idag på flera håll och är en möjlig framtida modell.

Trendbeskrivning och den verbala analysens roll

En ytterligare typ av samlad iakttagelse från enkätaterialet är betoningen av vikten av att beskriva trender och försöka fånga helheten. Enskilda dokument och nyckeltal räcker inte utan det är kombinationer dem emellan som ger ett bra beslutsunderlag. Dessa synpunkter är väsentliga ur utformningssynvinkel. Modellen och metodiken för finansiell analys skall ta fasta på att fånga helheten.

Ett medel för att förmedla ett helhetsperspektiv är den verbala analysen. Den verbala analysens roll borde vara att i verbala termer förklara resultaträkningens och balansräkningens information. Den skall hjälpa läsaren att tolka den mer tekniskt orienterade informationen. En risk är emellertid att den verbala analysen och de verbala kommentarerna tar över och blir den mest betydelsefulla informationen. Ekonomichefens bedömningar blir helt avgörande. Det är därför viktigt att ställa stora krav på innehållet i den verbala analysen. Den måste tydligt knyta an till resultat- och balansräkningen. Någon ny information får inte tillföras.

En viktig innovation i syfte att minska risken för subjektivitet är att ställa krav på att revisorerna tillstyrker att resultat- och balansräkning samt förvaltningsberättelse fastställs. Det var en synpunkt som framfördes av en av experterna. Genom att ställa krav på att revisorerna skall tillstyrka redovisningen och berättelsen sker en prövning även av innehållet i de verbala delarna av en årsredovisning. En annan följd av ett sådant krav är att revisorernas uppgift tydliggjordes. Enligt vederbörande är denna idag oklar. Det kanske kan förklara de beslut, som har tagits på några håll under 1991, om att föreslå fullmäktige att inte bevilja ansvarsfrihet till nämnder som överskrider budgeten. Kritiken från revisionshåll har inte avsett bristande kontroll utan helt enkelt att man har haft för höga ambitioner verksamhetsmässigt. Att läxa upp nämnder som inte håller budgeten måste vara kommunfullmäktiges uppgift, inte revisorernas. I avsaknad av en tydlig roll ger man sig in på områden och frågeställningar som man egentligen inte borde ägna sig åt.

En annan aspekt på den verbala analysen och dess koppling till sifferinformationen är att om siffrorna blir för många och för detaljerade så klarar man inte av att hantera dem. Istället används då de verbala kommentarerna som underlag för slutsatser. Den verbala analysen blir då viktigare. Detta talar för att den siffermässiga finansiella analysen skall fokusera på helheten, vara abstrakt och relativt kortfattad.

En avgörande faktor vid bedömning och användning av den verbala analysen är självfallet vilket förtroende som åvilar författaren av analysen. Förtroendet för en viss person (ekonomichef) kan antas öka successivt över tiden om de bedömningar som vederbörande gör visar sig vara riktiga i ett långsiktigt perspektiv. Den verbala analysens betydelse blir således stor om den utförs av en person som bevisat sin kompetens och tillägnat sig ett högt värde på förtroendekapitalet. Däremot om allvarliga felbedömningar görs kan förtroendekapitalet snabbt raderas ut och den verbala analysen kommer att tillmätas ett ringa intresse. Oavsett vilka krav som ställs på en verbal analys är det sannolikt uppfattningarna om personen bakom analysen som är mest betydelsefulla för hur analysen bedöms.

Finansieringsanalysens betydelse

Resultaträkningen och balansräkningen var som tidigare behandlats viktiga rapporter. Däremot tilldelar de sju experterna finansieringsanalysen en ringa betydelse. När arbetet med att förändra formerna för redovisning inom kommuner och landsting startade i slutet av 70-talet var finansieringsanalysen det dokument som stod i centrum. Bättre kommunal (års)redovisning var liktydigt med att upprätta och införa en finansieringsanalys. Resultaträkningen däremot var mindre intressant och många hävdade att benämningen resultaträkning skulle föra tankarna och resonemangen fel. Man kan fråga sig varför finansieringsanalysen inte tilldrar sig något intresse. Är det en trend, en uppfattning som gäller, att hävda att finansieringsanalysen är ointressant. Är det analysens utformning som gör den ointressant eller är det kanske så att finansieringsanalysens fokusering på det kortsiktiga perspektivet - likviditetens och rörelsekapitalets förändring - inte uppfattas som intressant längre. Nu är det trender i nettokostnader och skatteintäkter, resultatutvecklingen och den samlade förmögenhets- och finansieringsbilden som är viktig och som måste analyseras noga.

3 MODELL OCH METOD FÖR FINANSIELL ANALYS

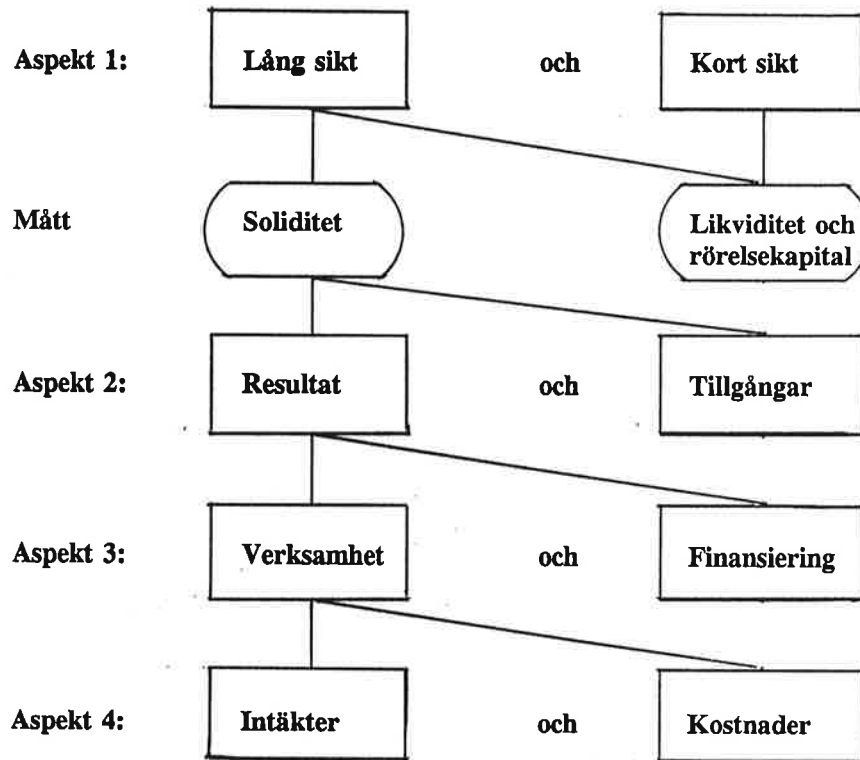
3.1 Utgångspunkter och synsätt

En finansiell analys skall bidra till att besvara frågan huruvida den analyserade redovisningsenheten har en god ekonomi eller inte. Nyckelord för den finansiella analysen är trender och helhetsperspektiv. Jämförelser med tidigare år får inte begränsas till närmast föregående år utan minst en femårsperiod skall beskrivas. Helhetsperspektivet fångas genom att i samlad form presentera resultaträkning, finansieringsanalys och balansräkning för de studerade åren. Dessa tre dokument ger tillsammans en fullständig bild av den finansiella ställningen och utvecklingen. De tre dokumenten skall vara justerade så att jämförbarhet råder. Före presentationen av de tre dokumenten skall en redogörelse lämnas av tillämpade redovisningsprinciper. Redogörelsen förbättrar läsarens möjligheter att värdera de tolkningar och slutsatser som dras. Den ger också möjlighet för läsaren att bedöma det synsätt på finansiell redovisning som analysen utgår från.

Presentationen av de tre modellerna kompletteras därefter med en analys som grundas på de justerade dokumenten. Denna analys skall fånga olika aspekter av en enhets finansiella ställning och utveckling. Sättet att beskriva och systematisera de olika aspekterna bildar tillsammans ett betraktelsesätt på ekonomi eller annorlunda uttryckt en modell för beskrivning av finansiell utveckling och ställning. Modellens beståndsdelar är följande:

- *) Kort och lång sikt. För att en redovisningsenhet skall kunna sägas ha god ekonomi fordras att situationen är styrbar både på kort och lång sikt. Den korta sikten beskrivs av mått på likviditet och rörelsekapital. Utvecklingen på lång sikt och enhetens förutsättningar att möta svårigheter i framtiden beskrivs av soliditetsmålet. Utvecklingen av soliditeten är ju ett sammansatt mått som beskriver den långsiktiga betalningsförmågan.
- *) Resultat och tillgångar. Soliditetsutvecklingen är beroende av två saker, dels av hur det egna kapitalet förändras, dels av hur tillgångsmassan förändras. Innebörden och tolkningen av en viss soliditetsutveckling är helt beroende av om den är orsakad av förändringar i resultatet eller i tillgångsmassan. En positiv soliditetsutveckling som beror på att det under perioden skett en avveckling av tillgångar har ju en helt annan innebörd än om den positiva utvecklingen beror på att resultatet utvecklas gynnsamt.
- *) Verksamhet och finansiering. Det resultat som redovisas är i sin tur beroende av intäkts- och kostnadsutvecklingen i verksamheten och av vilka finansiella åtaganden som finns. En uppdelning av det totala resultatet i å ena sidan verksamhetens bidrag och å andra sidan finansieringens bidrag ger ytterligare en dimension i bedömningen av en redovisningsenhets utveckling och ställning.

- *) Verksamhetens bidrag är abhängigigt av intäkts- och kostnadsutvecklingen. Det sista momentet innebär därför att redovisa och analysera intäkts- och kostnadsutvecklingen. Det redovisade betraktelsesättet kan presenteras som en modell enligt följande:

Figur: Betraktelsesätt på ekonomi - En modell för beskrivning av finansiell utveckling och ställning.

En tillämpning av den presenterade modellen ger en helhetsbild av den studerade kommunens/landstingets finansiella utveckling och ställning. Den fokuserar intresset till de väsentliga frågorna på jakt efter kunskap om huruvida kommunens/landstingets ekonomi är god eller inte. En tillämpning av modellen innebär också att en strukturering sker av den verbala analysens uppbyggnad. En viktig aspekt är att tillämpa modellen över en längre tidsperiod. Genom detta motverkas subjektivitet i de finansiella bedömningarna.

Ett komplement till de övriga resonemangen som ger ytterligare underlag för bedömning är att med utgångspunkt från den utveckling som varit göra en prognos för det kommande året. Metodiken innebär att man utgår från finansiella mål och studerar vilka kostnader i verksamheten som kan tillåtas om tillgångar, intäkter och kostnader utvecklas trendmässigt. Det hela leder fram till ett mått på möjlig kostnadsökning givet

vissa krav på den finansiella styrkan. Prognosresonemangen kan föras separat men de kan också alternativt vävas in i de övriga resonemangen. Detta tillvägagångssätt har valts i den följande analysen.

I det följande avsnittet illustreras den presenterade modellen. Det bör noteras att analysen är gjord utifrån kommunens externa årsredovisning. Det är således en extern räkenskapsanalys och några kunskaper kring bakomliggande faktorer besitter jag inte. De verbala kommentarer som ges kan alltså vara betydligt mer insiktsfulla och intressanta när kommunens ekonomichef eller motsvarande är ansvarig för texterna.

Det bör påpekas att den kommun som beskrivs och analyseras i detta kapitel är inte samma kommun som utgjorde underlag för experternas bedömningar.

3.2 Exempel på finansiell analys - helhet och trend

Analys av Ås kommuns ekonomi

Kommunens finansiella utveckling och ställning beskrivs här inledningsvis av resultaträkning, finansieringsanalys och balansräkning.

1. Resultaträkning, finansieringsanalys och balansräkning

Resultaträkning	1986	1987	1988	1989	1990
Verksamhetens intäkter	356.5	370.6	385.4	412.4	481.6
Verksamhetens kostnader	-595.0	-626.4	-678.4	-747.9	-872.9
VERKSAMHETENS NETTOKOSTNADER	-238.5	-255.8	-293.0	-335.5	-391.3
Skatteintäkter	290.0	320.6	349.5	385.9	438.8
Finansiella intäkter	3.0	2.4	2.0	2.9	3.1
Finansiella kostnader	-26.7	-19.9	-17.4	-17.5	-22.4
RESULTAT 2	27.8	47.3	41.1	35.8	28.2
Avskrivningar	-19.6	-19.3	-19.9	-22.4	-23.9
RESULTAT 3	8.2	28.0	21.2	13.4	4.3
Extraordinära intäkter	0.7	1.7	0.3	18.4	23.7
Extraordinära kostnader		-0.3			-3.4
RESULTAT 4	8.9	29.4	21.5	31.8	24.6

Finansieringsanalys

RESULTAT 2	27.8	47.3	41.1	35.8	28.2
Förändring kapitalbindn.	0.1	-11.0	0.1	-12.4	-22.1
Upplåning	12.9		11.6	31.1	18.4
Försäljn. tillgångar	2.9	0.9	0.8	15.7	45.9
Amortering	0.7	0.1	0.3		
Återbetalning				6.4	
TILLFÖRDA MEDEL	44.4	37.3	53.9	76.6	70.4
Nettoinvesteringar	26.4	19.6	30.8	60.5	58.0
Utlåning	0.4	0.1	0.8	0.4	2.0
Amortering	15.8	27.6	28.0	10.0	7.5
ANVÄNDA MEDEL	42.6	47.3	59.6	70.9	67.5
FÖRÄNDRING LIKV MEDEL	1.8	-10.0	-5.7	5.7	2.9

Balansräkning

Likvida medel	23.1	13.1	7.4	13.2	16.0
Fordringar och förråd	111.0	108.6	107.5	128.1	144.5
Anläggningstillgångar	444.2	445.0	455.8	490.6	501.2
TILLGÅNGAR	578.3	566.7	570.7	631.9	661.7
Kortfristiga skulder	85.3	71.9	70.9	79.1	73.4
Långfristiga skulder	183.8	156.2	139.8	160.9	171.8
Eget kapital	309.2	338.6	360.0	391.9	416.5
SKULDER OCH EGET KAP.	578.3	566.7	570.7	631.9	661.7

Några kommentarer: Med extraordinära intäkter förstås med ett undantag realisationsvinster vid försäljning av anläggningstillgångar. Undantaget är 1989 där 6.4 Mkr av de bokförda 18.4 Mkr är återbetalning av arbetsgivaravgifter. Dessa 6.4 Mkr återfinns i finansieringsanalysen med en egen rad. De redovisade rapporterna utgör grunden för den fortsatta analysen. De resonemang som förs och nyckeltal som beräknas kan kontrolleras mot de tre grundrapporterna. Justeringar för att erhålla jämförbarhet har skett avseende periodisering av semesterlöneskuld, periodisering av räntekostnader samt uppbokning av nästa års amortering som kortfristig skuld. De siffror som redovisas är följaktligen jämförbara.

2. Analys

Kort- och lång sikt: Kommunens likviditet har under hela den studerade perioden varit tämligen låg mätt som likvida medel. 1987 och 1988 skedde försämringar varefter en viss återhämtning inträffat. Vid slutet av 1988 var den kortsiktiga betalningsberedskapen uttryckt i antalet dagar 9 stycken. Vid 1990 års slut var den 15 dagar. Måtten har beräknats genom att relatera likvida medel till årets "Verksamhetens nettokostnader". Under förutsättning av att kontroll föreligger av flödena under året behöver den låga nivå på kassalikviditeten inte vara något problem. Den likviditetsförsämring som skett kan ju också vara en konsekvens av en medveten strategi. Uttryckt som rörelsekapital är den kortsiktiga betalningsberedskapen väsentligt bättre. Uttryckt i antalet dagar räcker rörelsekapitalet i 81 dagar vid 1990 års slut, vilket kan jämföras med 75 dagar vid 1986 års slut. Förstärkningen under perioden förklaras av en kraftig ökning av kommunens fordringar. Frågan är om man bakom denna ökning kan ana problem med kapitalbindningen.

Kommunens soliditetsutveckling framgår av nedanstående uppställning.

1986:	53%
1987:	60%
1988:	63%
1989:	62%
1990:	63%

En förbättring av den finansiella situationen har således skett under perioden mätt som soliditet. 1987 var ett finansiellt sett gynnsamt år med en kraftig förbättring av soliditeten och därefter har ekonomin konsoliderats på den nivån.

Resultat och tillgångar: Soliditeten är beroende av två faktorer. Det ena är hur det egna kapitalet utvecklas, dvs resultatets utveckling. Den andra faktorn är hur tillgångarna utvecklas och förändras. En bedömning av en viss soliditetsutveckling fordrar därför att de båda faktorernas respektive bidrag behandlas. Nedan redovisas de enskilda årens resultat i förhållande till det egna kapitalet. Måttet benämns resultatutveckling. Det resultatmått som använts är resultatet före extraordinära intäkter och kostnader. Vidare redovisas tillgångsförändringen mellan de olika åren.

	1986	1987	1988	1989	1990
Resultatutveckling	2.7%	8.3%	5.9%	3.6%	1.2%
Förändring av tillgångarnas värde		-2.0%	0.7%	10.7%	4.7%

Tabellen ovan visar att den kraftiga soliditetsförstärkningen 1987 var en kombination av god resultatutveckling och minskning av tillgångarnas värde. Den fortsatta förstärkningen under 1988 förklaras också av såväl god resultatutveckling som låg tillväxt i tillgångsmassan.

Under de senaste två åren däremot är resultatutvecklingen betydligt lägre än ökningen av tillgångarnas värde. Detta borde medföra en försämring av soliditeten. Förklaringen till att soliditeten ändå bibehållits är att betydande extraordinära intäkter redovisats dessa år. Inkluderas de extraordinära intäkterna i beräkningen av resultatutvecklingen blir denna 8.1% 1989 respektive 6.7% 1990. En slutsats är således att kommunens ekonomi har konsoliderats som en konsekvens av extraordinära poster och inte som en följd av en balanserad utveckling av ordinära intäkter och kostnader. Hade inte realisationsvinster redovisats hade soliditetsutvecklingen varit mindre gynnsam.

En enkel räkneövning som kan genomföras är följande. Det samlade bokförda värdet på kommunens tillgångar ökade mellan 1989 och 1990 med 4.7%. Om kommunens tillgångsmassa även under 1991 ökar med 4.7% så måste även det egna kapitalet öka med 4.7% om den finansiella styrkan skall bibehållas, dvs soliditeten skall vara oförändrat 63%. En procentuell ökning av det egna kapitalet med 4.7% är i absolut belopp en ökning på 20 Mkr. Detta innebär att en resultatförbättring på nästan 16 Mkr, från 4 till 20, måste ske 1991 för att det finansiella tillståndet skall konsolideras.

Verksamhet och finansiering: Ett visst resultat är avhängigt verksamhetens utveckling och dess intäkter och kostnader. Men det är också beroende av hur verksamheten har finansierats. Nedan sker en redovisning där en uppdelning av det totala resultatet - resultatutvecklingen - har gjorts i två beståndsdelar benämnda verksamhetens bidrag respektive finansieringens bidrag.

	1986	1987	1988	1989	1990
Resultatutveckling	2.7%	8.3%	5.9%	3.6%	1.2%
därav					
Verksamhetens bidrag	6.0%	8.5%	6.8%	5.0%	4.3%
Finansieringens bidrag	-3.3%	-0.2%	-0.9%	-1.4%	-3.1%

Finansieringens bidrag är negativt under hela perioden och har försämrats under de senaste åren. Skälet till detta är delvis en ökning av upplåningen och som en följd därav ökade räntekostnader.

Verksamhetens bidrag till konsolidering har minskat sedan 1987. De två poster som förklarar denna utveckling är skatteintäkterna och nettokostnaderna. Under perioden har skatteintäkterna ökat med 51% medan nettokostnaderna ökat med 64%. Denna utveckling har inneburit att nettokostnaderna 1990 utgör drygt 89% av skatteintäkterna vilket kan jämföras med 82% vilket var den nettokostnadsandel som gällde 1986.

Tidigare konstaterades att det krävs en resultatförbättring på 16 Mkr om soliditeten skall bevaras. En trendmässig utveckling av kommunens skatteintäkter, avskrivningar och räntor innebär att nettokostnadsökningen måste stanna vid något mer än 2% om resultatet skall uppgå till erforderliga 20 Mkr. Den möjliga ökningen med 2% kan jämföras med ökningen mellan 1989 och 1990. Denna uppgick till 16%.

Intäkter och kostnader: Under den studerade perioden har verksamhetens intäkter ökat i samma takt som konsumentprisindex, dvs med 34%. I fastpris har således ingen ökning skett av taxor och avgifter. Verksamhetens kostnader däremot har ökat mer än index. Här ligger ökningen på 47%. Fram till och med 1989 var även kostnadsutvecklingen i paritet med indexutvecklingen, men 1990 ökade kostnaderna mycket kraftigt.

3. Sammanfattande bedömning:

Har Ås kommun en god ekonomi? Utifrån följande mått i sammanfattning överlämnas till läsaren att tolka situationen i Ås kommun.

	1986	1987	1988	1989	1990
Likviditetsdagar	35	19	9	14	15
Soliditet	53%	60%	63%	62%	63%
Resultatutveckling	2.7%	8.3%	5.9%	3.6%	1.2%
Förändring av tillgångarnas värde		-2.0%	0.7%	10.7%	4.7%
Nettokostnader/ Skatteintäkter	0.82	0.80	0.84	0.87	0.89

3.3 Några kommentarer

Den presenterade modellen utgör som tidigare nämnts ett förslag till hur en finansiell bedömning kan genomföras. Det är ett försök att fånga många väsentliga saker inom ett begränsat utrymme. Det begränsade utrymmet leder dock till att viktig information inte finns med. I valet mellan att riskera att informationsmottagaren överbelastas med information och att denne saknar information har jag valt det senare. Fattas information söker man rätt på den. Man blir intresserad och arbetar vidare på jakt efter kunskap. Däremot främjar inte för mycket information intresset för att gå vidare. Det antagandet har styrkt valet mellan för lite och för mycket information.

4 AVSLUTANDE REFLEKTIONER

I föreliggande rapport har presenterats en strukturerad modell för finansiell analys. En grundläggande fråga utifrån den presenterade analysen är vem den riktar sig till. Vem är mottagare? Svårigheter för lekmän att tolka och använda konsoliderad redovisningsinformation har framkommit i en rad olika studier (se tex, Brorström 1982, Bohlin, 1987). Begreppen är abstrakta och förståelsen av sambanden inom modellen förutsätter kunskaper kring dubbla bokföringens teknik och logik. Problemet är således om man kan fordra av användare att dessa skall tillägna sig bokföringskunskaper. Herzlinger/Sherman uttrycker sin uppfattning i frågan på följande sätt:

"Philosophers assume that their readers follow logic. Accountants must assume that their readers can account"
(Herzlinger/Sherman 1980, sid 102)

De citerade författarnas krav att läsarna skall kunna bokföra kanske är väl långtgående. Däremot att läsarna/användarna måste förutsättas ha grundläggande kunskaper i hur redovisningsinformation läses och tolkas är ytterst rimligt. Det är viktigt att ställa krav på redovisare att ständigt utveckla modeller och metoder för tex finansiell analys och bedömning, men det är också viktigt att ställa krav på användarna att utveckla sin kompetens och förmåga att använda informationen. Användarvänliga finansiella analyser förutsätter vänligt sinnade "finansiella analys användare".

REFERENSER

Bergevärn L-E., Olson O., 1987

"Kommunal redovisning då och nu", Studentlitteratur

Brorström B., 1982

"Planeringspolitik eller resultatpolitik" - Om användning och utformning av kommunala bokslut, Studentlitteratur

Douglas P.P., 1986

"GASB's Proposed Statement on Objectives of Financial Reporting": The Government Accountants Journal, Summer

Greathouse F.L., 1980

" Objectives of Governmental Accounting and Financial Reporting". The Government Accountants Journal, Spring

Herzlinger R., Sherman H D., 1980

"Advantages of Fund Accounting in Nonprofits", Harvard Business Review, Maj-juni sid 94-105.

Johansson S., 1990

"Uppföljning av Kf/Lf-86 - Kommunernas och landstingens budget- och redovisningsmodell, KFi-rapport nr 3

Olson O., 1983

"Ansvar och ändamål - Om utveckling av ett kommunalt ekonomisystem", Studentlitteratur

Revsine L., 1970

"Data Expansion and Conceptual Structure", The Accounting Review okt. sid 704-711.

Snowball D., 1980

"Some Effects of Accounting Expertise and Information Load: An Empirical Study", Accounting, Organizations and Society", Nr 3 sid 323-338.

Schroeder H.M., Driver M.J., Streufert S., 1967

"Human Information Processing", Holt, Rinehart and Winston, New York

Sjögren U., 1991

"En modell för finansiell analys", Göteborg, stencil

Bilaga 1

Kommun: A

RESULTATRÄKNING	1986	1987	1988	1989	1990
Intäkter	277,4	279,4	297,9	333,3	464,5
Kostnader	-479,1	-529,5	-589,9	-663,9	-826,6
Nettokostnad	-201,7	-250,1	-292,0	-330,6	-362,1
Skatteintäkter	275,2	295,9	328,6	371,5	421,6
Skatteutjämning	0,0	14,0	13,4	2,3	-6,2
Finansmnetto	-12,7	-12,9	-12,3	-16,4	-20,0
Resultat II	60,8	46,9	37,7	26,8	33,3
Avskrivn.plan	-17,1	-20,5	-21,5	-22,5	-25,7
Extra ordinära poster *	0,0	-3,9	-7,2	13,2	38,4
Resultat III	43,7	22,5	9,0	36,1	46,0

* Extra ordinära poster avser reavinster fastighetsförsäljning

FINANSIERINGSANALYS	1986	1987	1988	1989	1990
Resultat II	60,8	46,9	37,7	26,8	33,3
Försäljn.anlägg.n.tillgång		7,9	4,9	13,3	52,9
Minskn.långfr.fordringar		10,9			29,2
Ökning långfr. skulder	34,0		29,4	37,9	
Extra ord intäkter					
SUMMA TILLFÖRDA	94,8	65,7	72,0	78,0	115,4
Nettoinvestering	71,2	43	42,6	74,2	49,6
Ökning långfr.fordringar	6,5			12,1	
Minskn.långfr.skulder		10,4			21,9
Extra ord kostnader		1,4			1,9
SUMMA ANVÄNDA	77,7	54,8	42,6	86,3	73,4
FÖRÄNDRING					
RÖRELSEKAPITAL	17,1	10,9	29,4	-8,3	42

BALANSRÄKNING	1986	1987	1988	1989	1990
Likvida medel	29,8	20,1	29	29,8	43,2
Kortfristiga fordringar	69	84,7	88,2	107,4	109,3
Förråd	2,6	3	3,5	3,9	3,9
Summa oms.tillgångar	101,4	107,8	120,7	141,1	156,4
Aktier o andelar	5,8	6	9,6	10,1	8,3
Långfristiga fordringar	14,7	3,9	22,8	34,9	5,7
Inventarier	29,8	32	35,1	40,7	41,9
Fastigh. o anläggningar	463,5	473,2	479,6	525	536,6
Summa anlägg.n.tillgång	513,8	515,1	547,1	610,7	592,5
Summa tillgångar	615,2	622,9	667,8	751,8	748,9
Kortfristiga skulder	47,4	42,8	52,4	81,2	54,2
Långfristiga skulder	141,1	130,7	153,1	190,9	169
Summa skulder	188,5	173,5	205,5	272,1	223,2
Anläggningskapital	372,7	384,4	394	419,7	423,5
Rörelsekapital	54,1	65	68,3	60	102,2
Summa eget kapital	426,8	449,4	462,3	479,7	525,7
Summa skulder o ek	615,3	622,9	667,8	751,8	748,9

Semesterlöneskuld och pensionsskuld ingår inte.

RESULTAT O TREND	1986	1987	1988	1989	1990
Nettokostnadsandel I	73%	81%	85%	88%	87%
Nettokostnadsandel II	78%	85%	89%	93%	92%
Totalkostnadsandel I	84%	91%	95%	99%	98%
Totalkostnadsandel II	87%	95%	98%	102%	101%

BALANSRÄKNING					
Soliditet	69%	72%	69%	64%	70%
Likviditet	2,1%	2,5%	2,3%	1,7%	2,9%
Finansiell skuldsättning	-0,26	-0,25	-0,23	-0,33	-0,24

*Avskrivningarna uppräknade med 1,5. Genomsnittlig avskrivningstid 20 år. Prisförändring 5 procent å

**Balanslikviditet

***Räntebärande tillgångar minskat med räntebärande skulder/eget kapital

Bilaga 2

Intervjuade experter

Ulla Bengtsson, KFi

Glenn Fihn, KFi

Staffan Johansson, KFi

Hans-Olof Lindberg, Borås kommun

Håkan Ohlsson, KOMREV

Sten Olofson, Öhrlings/Reveko

Bengt Ramberg, Landstinget i Älvsborg